

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

МАТЕМАТИКА И ИНФОРМАТИКА

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

ПРЕДУЧИЛИЩНО НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ Педагогика

Българско научно-методическо и педагогическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

ХИМИЯ ПРИРОДНИТЕ НАУКИ В ОБРАЗОВАНИЕТО

астрономия
биология
география
физика

ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

СТРАТЕГИИ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА

Научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киевски 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

Чуждоезиково обучение

Научно-методическо списание
• година XXXV, 2012 • киевски 1

49

8 – 14 ДЕКЕМВРИ
2016 Г.

Свое и чуждо в големия град

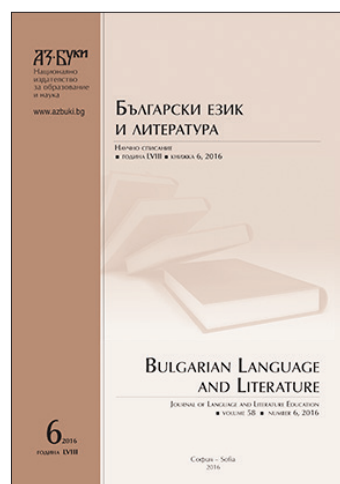
*Откъс от „Париж: отвъд своето
и чуждото. Модернистични интерпретации
на големия град“*

Надежда Стоянова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Българското литературознание нееднократно е извеждало проблема „свое – чуждо“ за същностен при изучаването на българския модернизъм, като той се е превърнал и в една от рамките, през които въпросното явление се преподава на ученици и студенти. Едно от приносните, а вероятно и най-известните изследвания по този въпрос – монографията на Александър Йорганов „Своечуждият модернизъм“ (1993) – стъпва на тезата, че „чуждото“ бива усвоявано, интегрирано до превръщането му в самото лице на българската литература и обратно – „своеото“ търпи процес на отчуждаване, „очудняване“, с което се създава и своеобразният език на литературния модернизъм: „В социалнопсихологически и културноисторически аспект модернизмът се разкрива като явление от своечужд тип, което реализира себе си благодарение на диалог и съотнасяне“ (Йорданов, 1993: 47, разрезка – А. Й.). Бойко Пенчев отбелязва обаче, че ако този процес бъде възприет като *differentia specifica* на модернизма, то това би означавало, че „цялата литература става иманентно модернистична поради своя „трансформативно-диалогичен характер“ (Penchev, 2003: 8). Без да се поставя под въпрос високият междутекстов потенциал на литературните произведения на модернизма, и в настоящата

Заглавието е на редакцията

www.bel.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д.п.н.

Маргарита Георгиева

E-mail: m.georgieva@abv.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Български език
и литература“,
кн. 6/2016:**

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

Париж: отвъд своето и чуждото. Модернистични интерпретации на големия град / Надежда Стоянова

Музикалният подход и словотворчеството като бумеранг на интелекта / Владимир Стоянов

*ОПИТЪТ
НА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ*

Развиване на трансверсални компетентности чрез обу-

чението по литература в VIII клас / *Нели Минкова*

Развиване на комуникативната компетентност чрез интерактивни методи (работа по проект) в обучението по български език V – VII клас / *Десислава Нейкова*

Походът на Ахил в „Илиада“ – поход към славата и завръщане към човечността (Разработка на урок върху 24-та песен на „Илиада“) / *Маргарита Илчева*

Доброто образование е невъзможно без съвременните технологии / *Радка Атанасова*

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И КУЛТУРА ПО СВЕТА

Проектът

„Живописна България“

Въобразяването на София: град, памет и индивид в българската литература на XX и XXI век / *Благовест Златанов, Ане Либи*

РЕЦЕНЗИИ И ИНФОРМАЦИЯ

Стойностен труд по методика на обучението по български език / *Ангел Петров*

Ценен исторически поглед върху методиката на обучението по български език / *Диана Иванова*

Представяне на Официалния правописен речник на българския език. Глаголи / *Лилия Крумова-Цветкова*

България между традицията и иновациите

разработка ще бъде отправено питане към възможността антистетичната двойка „свое – чуждо“ да предложи модел, в който безсъмнено да се полага и през който еднозначно да се разпознава това явление в българската литература. Тя ще постави под съмнение още функционалността на тази опозиция, чиито последващи опростени, а често и тривиализирани интерпретации могат да се окажат сериозна спънка за възникването на аналитичното отношение към художествения текст. За целта ще се избегнат обширните металитературни сюжети и ще се тръгне от художествените текстове, и то през тема, в чиято основа стои чисто пространственото разграфяване на свое и чуждо, през „столицата на света“ – Париж, и нейните модернистични литературни интерпретации.

Когато българските модернисти започват да посещават Париж в края на XIX и първото десетилетие на XX век, в най-бляскавите години на la belle époque, този тогава почти тримилionen град е световен икономически и културен център, станал арена на знакови за модерната епоха събития и домакин на две световни изложения – през 1889 и 1900 г. Пиететът към него се запазва и през 20-те и 30-те години на XX век, когато той се превръща в едно от средоточията на моралната, социалната и икономическата криза след „голямата“ война, но и на динамичния културен и светски живот. За много от посетителите той не е само топос от реалната география на Европа, а свят, познат от творбите на Балзак, Юго, Зола, Бодлер, градът на Реноар, Дега, Роден, един културен и литературен мит (по формулировката на К. Щирле). За българските поети и писатели Париж е името и ликът на възжеланата модерност. И тъкмо като такъв той се полага отвъд противопоставянето на своето и чуждото, защото за тях „Париж“ не е просто топос (свой или чужд), той е друго пространство – хетеротопия – една многопластова, изменчива среда, чиято функция, казано по Фуко, ще бъде да върне субекта към себе си, да моделира наново отношението към себе си (Foucault, 2003: 12). За българската култура Париж е център, в който няма център, един множествен, дифузен, неизчерпаем свят, през счупеното огледало на който се разсейва всяка окончателност на семпло патетичните патриотични дискурси и родното се открива като блуждаещо, разпиляно, разпръснато, не като гаденост, а като копнеж. От там и екзистенциалната тревога на Аза към неясния, неустойчив и усложнен свят. В този аспект Париж, не като столицата на Франция, а като образ в българската литература, започва да моделира отношението към „себе си“ отвъд

императивността на усвояващите жестове или травмата от изоставането. Това, което може да се разчете в много от българските модернистични текстове, интерпретиращи Париж, е снемането на често ценностно маркираната опозиция „свое – чуждо“ и извеждането наяве на динамиката между себе си и другото – където другото не е форма на отрицание на *себе си*, а различен опит, шанс за усъмняване във възможността за еднозначна и крайна постигнатост на себе си. А това се превръща и в една от посоките текстовете на българския модернизъм да бъдат разглеждани и преподавани отвъд идеологическите клишета, през екзистенциалното и интелектуално търсачество на модерния човек, което именно възвежда и до възможността за утвърждаването на една национална литература като модерна.

Не са малко опитите на българската литература от първата половина на XX век върху темата Париж. Първата вълна от произведения, посветени на големия град, се появява непосредствено преди Първата световна война. Тук може да се споменат известното стихотворение на Николай Лилиев „Париж, Париж, убиец и баща“ (1912), ранните опити на Константин Константинов „Парижки писма“ (1912), като внимание заслужават и преводните текстове – „Поemi в проза“ (1910) на Бодлер (в превод на Иван Радославов), както и „Писма от Париж“ (1911 – 1912) на г-р Осип Лурье и гр. Втората парижка вълна в българската литература настъпва около две десетилетия по-късно – през 30-те години, когато се появяват стихосбирката „Париж“ (1930) на Атанас Далчев (последвана и от „Ангелът на Шартър“, 1943), едноименният поетически цикъл на Елисавета Багряна (1931), прозаичният цикъл на Константин Константинов (1930), едноименното стихотворение на Емануил Попдимитров (1938), ранната книга „Парижки мозайки“ (1933) на Боян Болгар и редица други, като тук, струва ми се, особено интересна е забравената книга „Безмълвният Париж“ (1941) на Петър Осоговец, посветена на надгробните паметници във френската столица (нейното разглеждане е обект на самостоятелна разработка). Тъкмо през 1930 г. за пръв път на български излиза и книга със стихотворения на Бодлер (в превод на Георги Михайлов), включваща цикъла „Парижки картини“. Много заглавия остават пропуснати, но целта на горното изброяване не е постигането на максимална фактологична плътност, а разпознаването на Париж като значим сюжет в българската литература от първата половина на XX век, като значим, а не маргинален ракурс по отношение на интерпретацията на проблема за своето и чуждото.

Парижският сюжет в българската литература е фрагментарен, много от произведенията също са по своя характер фрагментарни. Но след „Пасажите“ на Валтер Бенямин фрагментарността се превръща в разпознаваем модус за текстовете, посветени на големите градски пространства, модус, зад който прозира непосилният за единичното съзнание опит за създаване на цялостен образ на града. Езикът на една книга, на един автор, на едно столетие не може да пресъздаде модерния Париж. „Париж“ се изплъзва, защото значи винаги повече, защото в неговото означаемо има едно излишество, определимо не толкова от миналото и от настоящото състояние на града, колкото от имплицираното от тяхната историческа наситеност непредвидимо разгръщане в идното. В литературата на XX век „Париж“ не е единствено тоpos, но и темпорална категория, бележеща модернистичния опит с динамичната променливост на света. Опит, който отключва една нова представа за себе си.

* * *

Във втората си част настоящият текст ще се спре върху някои от поетическите произведения, посветени на Париж, на класически български автори, като малко повече внимание се обърне на стихосбирката на Далчев от 1930 г. поради особената ѝ обвързаност с проблематиката.

През 1912 г. Иван Радославов публикува статията „Градът“, с която възвестява както откриването на едно ново за българската литература

пространство – градското, така и отключването на един друг времеви ход: „С доброто старо време е вече свършено. Иде градът“ (Radoslavov, 1912: 263). При това обаче той се възвежда в българската литература през „огледалото“ на „новия Париж“. А по думите на Фуко хетеротопиите функционират като огледало – те правят заеманото от субекта място „абсолютно реално, свързано с цялото пространство, което го заобикаля“, и едновременно с това „абсолютно нереално, защото, за да бъде възприето, то трябва да премине през виртуална точка, която е там, зад огледалото“ (Foucault, 2003: 12). От тук може да се каже, че „оглеждайки“ се в художественото пространство на модерните градски ноктюрни (основен акцент в статията на Радославов), българската литература се контекстуализира – определя като присъстваща със собственото си лице в съвременната си литературна среда. Но едновременно с това тя се и деконтекстуализира, като при това в нея се освобождава онова пространство на нощна несигурност и тревога, на носталгия и трепет по достижението на другите измерения на света, което френската и немската литература са започнали да осмислят. И така самата хетеротопия се оказва „огледана“ в друга хетеротопия. Може да се каже, че литературният критик определя Париж като един от праговете, отвъд който става възможен копнежът по „другия бряг“ (по известната формулировка на Пенчо Славейков).

Пълния текст четете в сп. „Български език и литература“, кн. 6

Пресечната точка между Америка, България и Иран

*Откъс от „Триъгълник на „разведряването“
– Америка, България и Иран
през 60-те години на XX век“*

Веселина Узунова

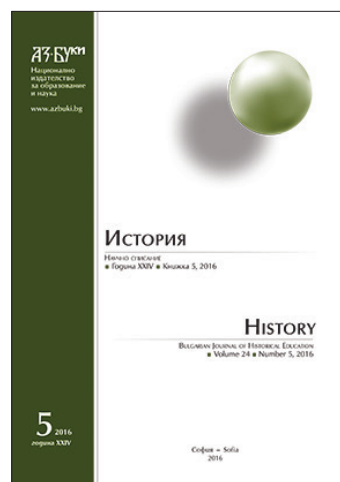
Институт за исторически изследвания –
Българска академия на науките

Връзките между САЩ, България и Иран на фона на
гнешните събития може да изглеждат някак иронично,
но в разгара на Студената война, когато всяка ирония
отстъпва пред страха от нова и още по-разрушителна
матална война, тези връзки се разглеждат с надежда
като предвестници на дългоочаквано примирие. Така
60-те години на миналия век предизвестяват
настъпването на ерата на „разведряване“ в
отношенията между Изтока и Запада. Тази тенденция
много ясно проличава във внезапния външнополитически
курс на Техеран към затопляне на ирано-съветските
отношения, последвалото въвличане на Народна
Република България в динамичен българо-ирански обмен и
отговор на американското търсене на по-благоприятен
диалог с българското правителство. Разбира се, през
годините на Студената война София неотклонно следва
„гласа на големия брат“ и на „мирното съвместно
съществуване“ започва да се гледа не само като на
полезна съветска инициатива, но и като на неотложна
икономическа необходимост. Но до там пътят се
оказва стръмен и придружаван от наследената от 50-
те години идеологическа конфронтация.

Години на промяна в българо-американските отношения

Като част от Източния блок, България
поддържа стриктна антизападна политическа

Заглавието е на редакцията

www.history.azbuki.bg

Главен редактор
Проф. д-р Пламен Митев
E-mail: plamdm@abv.bg

Редактор
Д-р Албена Симова
0889 88 21 83
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71
E-mail: history@azbuki.bg

Съдържание на сп. „История“, кн. 5/2016:

ЮБИЛЕЙ

Акад. Васил Гюзелев – из-
следовател, учител и вдъхно-
вител / *Силвия Аризанова*

ЦИВИЛИЗАЦИОННИ ГРАНИЦИ

Време за разплата. Стихий-
ната чистка на офицерския
корпус в Българската армия
през септември 1944 г. / *Боян
Жеков*

Отношенията между Турция и страните от Персийския залив / *Мариян Карагьозов*

Завоят в отношенията между социалистическия лагер и Югославия след смъртта на Сталин (1953 – 1955) / *Надежда Янковска*

Триъгълник на „разведряването“ – Америка, България и Иран през 60-те години на XX век / *Веселина Узунова*

ОТ ДРЕВНОСТТА ДО ДНЕС

Договорът, сключен между Филип V и Ханибаал от 215 г.пр.Хр. в хода на Втората пуническа война (218 – 201 г. пр. Хр.) / *Николай Христов*

Руските революции през погледа на Николай Бердяев / *Ася Атанасова*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

За системата на Станиславски и нейното профанизиране / *Ева Волицер*

ХРОНИКА

14th International Congress of Ottoman Social and Economic History (ICOSEH)

линия. Тя неслучайно е определяна от американците като най-близкия съветски сателит и е всеизвестен фактът, че народната република не води самостоятелна вътрешна и външна политика. Това е сериозна предпоставка за поддържането на доста напрегнати двустранни отношения между София и Вашингтон. Конфронтацията между тях е допълнително подхранена от трите инцидента пред американската легация, за които гържавният секретар Дийн Ръск на 17 февруари 1965 г. заявява пред пълномощния министър на НРБ във Вашингтон: „Чувстваме се много засегнати. Тези атаки създават политически проблеми в САЩ. Подобни действия застрашават нашата свобода на действие за подобряване на отношенията ни. Дори и да имаме различия по сериозни и опасни въпроси, не можем да позволим на тези различия да подкопаят из основи общоприетите дипломатически практики“.

Повод за критичния тон на гържавния секретар става последната, трета атака срещу легацията на САЩ от 15 февруари 1965 г., при която демонстранти срещу войната във Виетнам за пореден път афишират с камъни неodobрението си към американската политика. В същия меморандум Ръск предупреждава за опасенията си от активната дейност на българската милиция около американската легация.

Проблемите между България и САЩ датират от 1961 г., когато се организира първият протест пред американската легация. Повод за това става неуспешният десант в Залива на прасетата, който сериозно компрометира популярния американски президент Дж. Ф. Кенеди още в началото на мандата му. Ситуацията се повтаря през декември 1963 г. на втория ден от публичния процес срещу обвинения в шпионаж в полза на САЩ Иван-Асен Георгиев. Отново са изпочупени прозорците на сградата и автомобилите на легацията. И докато българското Политбюро смята, че воденето на подобна неморална политика е в услуга на партньорите от СССР, процесът на „разведряването“ между Вашингтон и Москва е вече в ход. Историческите споразумения за забрана на надземните ядрени опити, подписани през 1963 г., Космическото споразумение през 1967 г. и Договорът за неразпространение на ядрени оръжия проправят пътя към диалога между двете суперсили и подписването на историческите документи „Хелзинкски акорд“ и „Салт 1“ през 1969 г.

Иран се освобождава от американски контрол

За разлика от НРБ Иран, под режима на все по-уверения шах Мохаммад Реза, ловко се сдобива с по-голяма независимост на външната си политика още през 1964 г. Под отслабения контрол на Белия дом и с настъпващата ера на „разведряването“ Иран получава добра възможност за сближаване със северната си съседка. СССР, макар и многократно досега да е печелил

недоверието на иранците, показва недвусмислено и едностранно готовността си за подновяване на диалога с Иран чрез отпускане на щедри суми икономическа помощ и дипломатическа подкрепа на международните инициативи на Техеран. Моментът за това се оказва много подходящ – след напрегнатата „Кубинска криза“ САЩ най-после показват готовност за смекчаване на тона. За Москва тази политическа линия води началото си още през 1956 г., когато XX конгрес на ЦК на КПСС отхвърля марксисткия принцип на неизбежната война и посвещава съветската външна политика на „мирното съвместно съществуване“.

В същото време американско-иранските отношения в периода 1964 – 1969 г. преминават през етап на хармонизация на политиките под значително отслабения натиск от Вашингтон, което особено благоприятства развитието на по-топли отношения с Москва. Тази своеобразна „зелена светлина“ за иранската външна политика дава своя израз в посвяването на благоприятни връзки със страните от Източния блок и сключеното бартерно споразумение за съветска доставка на бойни машини за над 100 млн. долара. Студената война навлиза в нов етап от развитието си. Заедно Н. Хрушчов и Л. Джонсън поставят началото на нови, по-топли отношения между Изтока и Запада, заради което Хрушчов губи поста си като генерален секретар на КПСС. Тази промяна не спира процеса на разведряване, който съвсем скоро засяга най-близко гравитиращите държави от двата блока.

Българо-иранските отношения датират официално от 1897 г., когато Иран открива своята легация в София. На 17 септември 1941 г. Техеран прекратява дипломатическите си отношения с България заради участието ѝ във войната на страната на Тристранния пакт. Това е само ден след коронясването на младия шах Мохаммад Реза Пахлави, който декларира официално подкрепата на Иран за Съюзническите сили. На 1 юли 1946 г. защитата на българските интереси в Иран се поема от Югославия до 31 декември 1949 г., когато Белград предава вещите на бившата българска легация в Техеран на легацията на Чехословакия. Интересите на Иран в Народна република България се представляват от Кралство Белгия. Дипломатическите отношения между двете страни са подновени на 15 декември 1961 г., макар че по-скоро могат да се определят като формални, отколкото топли и сърдечни. Причина за това става новата ескалация в конфронтацията между Източния и Западния блок, предизвикана от посещението на иранския шах във Вашингтон през пролетта на 1962 г. и договорените американски ракети и изстребители, които Никита Хрушчов вижда като сериозно предизвикателство срещу съветската отбрана от юг. Протестите му обаче остават нечути. Покровителстваният от американците кабинет на Али Амини потвърждава съмненията на Кремъл за пълно американско обсебване на Иран, което води до активизацията на светската пропаганда срещу правителството в Техеран и мощни антиправителствени демонстрации на активистите от комунистическата партия „Туде“.

С освобождаването на Али Амини от премиерския пост Мохаммад Реза разчитва пътя си към установяването на еднолично управление на страната. Това свое намерение той потвърждава с предприемането на едностранно гарантиране за недопускане на чужди ракетни бази на иранска територия. От Белия дом не коментират демарша на шаха заради неутралната му формулировка, но той определено слага край на съветско-иранските спорове и значително подобрява отношенията между тях.

Живков, уискито и дървениците

Полътът на „разведряването“ достига до българското Политбюро, макар и все още не категорично и някак поставяно под съмнение от ръководството, за което свидетелства последната агресивна гражданска проява пред американската легация през 1965 г. На 8 октомври 1965 г. председателят на Министерския съвет Тодор Живков приема американския министър Натаниел Дейвис в кабинета си. Досегашният остър тон на разговорите между българи и американци е заменен с приятелски „и на моменти почти жизнерадостен“. Поканата има за цел да покаже друг, различен образ

на българската комунистическа партия пред американската страна, което проличава от поетия ангажимент от Тодор Живков милицията да преустанови постоянния си пост пред входа на американската легация и да спре проверките на посетителите ѝ. Като причина за поведението на българската страна към САЩ през последните години, разбира се, Живков посочва напрегнатата международна обстановка до средата на 60-те години и недвусмислено наемва, че настоящата среща между него и министъра на САЩ се състои само и единствено с благословията на Москва и по собствените му думи, „ако не беше така, аз нямаше вече да заемам този пост“. Типичният за Живков лек и шеговит тон оказва благоприятно влияние върху събеседника му и за един кратък момент разговорът става необичайно сърдечен, откровен и някак лишен от доскорошните им взаимни подозрения. Разговорът завършва с тост и откровения коментар на Живков, че вдига тост с коняк, защото уискито му миришело на гърбеници.

През март 1966 г. Политбюро гласува и приема политиката към САЩ и съответните мероприятия, по които България може си сътрудничи с Държавния департамент. Те включват културен и научно-технически обмен, подготвителни работи по търговски споразумения, различни облекчения за дипломатическите служители и пр. В предложението до Политбюро външният министър Башев изброява редица точки, по които българското правителство може да работи за подобряване на българо-американските отношения: „без да се нарушава принципната основа на нашата политика, би следвало да се избегнат някои прояви, които са допринасяли в миналото да се влошават ненужно отношенията, като например крайности при демонстрации пред тяхната легация... Комитетът за ДС да приложи нови, по-съвършени форми за упражняване контрол върху посетителите на легацията на САЩ и да се отмени тяхното спиране при посещения...“. От поверителен доклад на Министерството на външните работи на 14 февруари 1966 г. става ясно, че въпреки настъпващите положителни промени откъм българската страна запазва резервите си по отношение на американската политика заради продължаващата дискриминационна политика на Вашингтон за вноса от Унгария, Чехословакия, Румъния и България. Това се превръща в сериозна пречка пред изпълнението на някои искания на американската страна, на които най-ожесточено се противопоставя Комитетът за ДС и отдел „Военен“ на ЦК на БКП. Сред тях са предложението за въвеждане на режим на многократни визи за дипломатическия персонал и инсталирането на реципрочен принцип на радиопредавателни станции в дипломатическите мисии на двете страни. Въпреки продължаващите търкания по различни въпроси между двете страни крачката към диалога е направена и в средата на 60-те години „желязната завеса“ е повдигната. По линията на затоплящите се българо-американски отношения се извършва сериозен обмен на специалисти и културни дейци (1964 – 1965 г.), между които попадат американският писател Джон Ънгайт и граматургът Елмар Райс.

Една година след срещата между Тодор Живков и министър Дейвис българо-американските отношения изглеждат стабилни, но дългосрочните им цели сериозно се различават. Основна цел на Външно министерство е да привлече САЩ като търговски партньор и страната ни да бъде добавена към списъка на „най-благоприятелстваните нации“. На заседание на Политбюро с протокол 333 от 22 ноември 1966 г. се гласува българската легация в САЩ да приеме статут на посолство, както и американската такава в София. Това се явява като естествена стъпка за подобряващите се българо-американски отношения и необходима предпоставка за по-нататъшното им задълбочаване. Няколко месеца по-късно, през април 1967 г., МВНР отправя предложение към Политбюро за разширяване на сътрудничеството между двете страни, изразяващо се във водене на активна дипломация за привличането на интереса от страна на Държавния департамент и деловите среди, готовност за повишаване на качеството на българската продукция, която понастоящем не отговаря на стандартите на американския купувач, привличане на американски туристи и инвестиции в българския туризъм, преговори с американски авиокомпании за директни полети до България и пр. Придружаващият предложението доклад на министър Башев подчертава предимствата на разширеното сътрудничество със САЩ с довода, че американският пазар е най-големият и платежоспособен сред капиталистическите страни, както и че България може да се възползва от техническия

прогрес на Америка. Консервативните български служби за сигурност обаче не са убедени в полезния ефект от воденето на такава политика. В тази връзка, прикрепеното становище на Комитета за ДС изразява съмнение, „че с предложените мероприятия от Министерството ще бъдат постигнати сериозни резултати, тъй като американците не били заинтересовани в настоящия момент от засилване на икономическите връзки с нас, а преследват главно политически цели“.

Резултатите в полза на водената умерена политика от София към САЩ са положителни. Износът към американския пазар се покачва 3 пъти – до 3 млн. долара през 1966 г. Наложеният от американците рестрикции върху българския износ са причина за недоразвиването на стабилни двустранни търговски отношения. Но това е в резултат и на качеството на предлаганите български стоки, което се оказва не достатъчно високо за изискванията на американския пазар въпреки непрестанното медийно внушение, че родното производство е най-добро и тези, които не го оценяват имат зловредни политически мотиви.

Положителната промяна в българо-американските отношения в края на 60-те години води до тяхното нормализиране, макар двете страни да запазват традиционните си взаимни подозрения. Но за това време българската външна политика прави голяма крачка напред в посока към установяване на нормални двустранни отношения, което, трябва да отбележим, става и с „благословията“ и разрешението на „братския Съветски съюз“. България започва да води много активна кампания за създаване на стабилни и трайни търговски отношения с американците, подтикната най-вече от икономическия интерес. Финансовите затруднения на Москва и добре прикритият икономически колапс на България през 60-те години налагат изпълнение на съветското „мирно съвместно съществуване“, на което САЩ, намирайки се в позицията на по-силния, откликва едва десетилетие по-късно. Но дори и при тези международни обстоятелства Вашингтон не доразвива близки икономически контакти с българите. Това те оставят на Иран – най-близкия съюзник на САЩ в Близкия изток, който през 1966 г. установява ползотворни връзки с „най-необлагодетелстваните“ съветски сателити Румъния, Унгария, Чехословакия и България.

Подемът на българо-иранската гружба

За разлика от САЩ Иран – силен застъпник на западните интереси в Близкия изток и отскоро водещ доста по-свободна външна политика, остава особено заинтригуван от икономическите контакти със социалистическите държави. Подновяването на добросъседските отношения между СССР и Иран, започнало с подписването на споразумението за забрана за разполагане на чуждестранни ракетни бази на иранска земя, довежда Леонид Брежнев на посещение в Техеран през 1963 г. Подписани са редица споразумения за икономически, търговски и културен обмен. От доклад на българското Външно министерство става ясно, че в периода 1963 г. до 1970 г. обемът на търговията със СССР се увеличава 7 пъти, а дялът на социалистическите държави във външната търговия на Иран нараства от 4% през 1965 г. до 18% през 1970 г.

Дадената „зелена светлина“ от Москва дава положителен тласък на българо-иранските отношения. България изпраща своя дипломатическа мисия в Иран, която през 1964 г. приема статута на посолство. През 1966 г. по покана на председателя на Президиума на Народното събрание Георги Трайков шахът посещава България, а година по-късно при посещението на Трайков в Техеран е подписана спогодба за българо-иранско културно сътрудничество. Същата година България приема правителствена делегация от Иран, която подписва търговска спогодба, спогодба за плащания, спогодба за икономическо сътрудничество, с която на Иран се отпуска кредит от 10 млн. долара, спогодба за създаване на смесен българо-ирански комитет за икономическо и научно-техническо сътрудничество.

Пълния текст четете в сп. „История“, кн. 5

Ролята на музиката при най-малките

Откъс от „Музикалното възприятие в предучилищна възраст и емпатията“

Таня Бурдева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Емпатия (от гръцки – съпреживяване, проникване) е понятие във философията и психологията, което означава възприятие на вътрешния свят на друг човек с неговите емоционални и смислови нюанси, съпреживяване на неговия душевен живот; способност за разбиране на преживяванията на другия, за приобщаване към емоционалния живот на другия. В херменевтичната литература още В. Дилтай (1831 – 1911) е разглеждал способността към емпатия като условие за възможно разбиране на културно-историческата реалност. Разбирането на различните феномени на културата според него е проникване, пренасяне на себе си в душевното състояние на другия и неговата реконструкция на основата на емпатията. Последната е акт на вживяване, който се разглежда като един вид чувствено познание на обекта чрез проекция и идентификация, като способност за разбиране на емоционалното състояние на другия.

Емпатията се изразява в постигане на емоционалното състояние, вчувстване в преживяванията на друг човек, сливане на емоциите на две взаимодействащи си страни. С термина симпатия (от гръцки – влечение, вътрешно разположение) се обозначава одобрителното емоционално отношение на човек към другите хора, проявяващо се в приветливост, доброжелателност, възхищение, които подбуждат към общуване, оказване

Заглавието е на редакцията

www.pedagogy.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Емилия Василева

E-mail: embavassi@abv.bg

Редактор

Любомира Христова

0889 22 12 15

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: pedagogy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 8/2016:

ИНОВАТИВНИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА ЛИЧНОСТНО РАЗВИТИЕ ЧРЕЗ ХУДОЖЕСТВЕНО-ТВОРЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

Мултимедийната презентация на литературен урок като способ за мотивация и развитие на ученика / *Запрян Козлуджов*

Принципът за възпитание, образование и терапия чрез изкуство в България (развитие и актуално състояние) *Нели Бояджиева*

Темата за рисуването в средновековните трактати / Бисер Дамянов

Възникване на модела за анатомично онагледяване „Екорше“ в обучението на медици и художници през епохата на Ренесанса / Методий Ангелов

Био- и неврофийдбек методите в полза на личностното развитие на хората с увреждания чрез стимулиране на креативния им потенциал / Юрий Янакиев, Радослав Щерев

Музикалното възприятие в предучилищна възраст и емпатията / Тая Бурдева

Стоте езика на децата в Реджо концепцията / Боряна Иванова

За необходимостта от балансиран подход към проблема за образователните алтернативи / Даниела Маркова

СПОДЕЛЕН ОПИТ

Интеркултурна компетентност на учителя в системата на предучилищното образование / Ксения Семизорова

КНИЖНИНА

Антропология на възпитанието / Албена Чавдарова

Версиите в биографиите на личността / Пламен Радев

НАПИСАНОТО ОСТАВА. ПИШИ ПРАВИЛНО

на помощ и внимание. Понятието „симпатия“ се използва още в смисъл на разбиране, отзивчивост, емоционална съпричастност.

Съпреживяването се определя като „уподобяване“ на емоционалното състояние на субекта на състоянието на друга личност или социална група, като преживяване от субекта на емоционалните състояния, които изпитва друг човек посредством отъждествяване с него. Вживяването в другия човек се основава и на желанието на субекта да открие у него собствените си преживявания. Наблюдавайки мимиката на чуждото лице, субектът ѝ подражава инстинктивно, като това подражание извиква съответстващо чувство, вече познато на субекта, вследствие на което произтича вживяване.

Г. Спенсър диференцира два вида симпатия – инстинктивна (емоционално заразяване) и интелектуална (съчувствие). Според М. Шилер тя не е само съпричастност и споделяне на чувствата на другия, а преднамерен акт, целящ опознаване на личността на другия. В зависимост от нивото на съпричастност той разделя формите на симпатия на: съпреживяване (състояние на сливане с обекта на симпатия, идентификация с преживяванията му) и съчувствие (участие в преживяванията на друг човек при съхраняване на независимостта на чувствата на субекта). Последното според него би могло да се нарече истинска емпатия. Възможностите за емпатия са по-големи, когато човек разполага с богат и разнороден материал от представи за хората и със способност за гъвкаво и несхематично използване на този материал. Като се старее да разбере себе си, да открие значението на собствените си действия и стремежи, човек се обръща към същите източници, които използва за опознаване на другите. Образът за самия себе си може да окаже силно влияние върху разбирането на другите хора, като тази връзка е взаимна (Melib-ruda, 1990).

Повечето автори се ориентират към осмислянето на емпатията като комплекс от емоционални и интелектуални компоненти. Едни от тях ги разглеждат като равностойни, а други извеждат емоционалния на първо място, като считат, че той представлява по-висше образувание в йерархическата структура на съпреживяването. Емпатията включва когнитивни и афективни аспекти. Когнитивната емпатия се отнася до интелектуалното влизане в ролята или в гледната точка на другия човек – „гледаш на света, както прави другият човек“. Афективната емпатия се определя като „отговаряне със същата емоция на емоцията на друг човек“ или като „да чувстваш по същия начин, както чувства другият“ (Jekova, Pensheva, 1989).

Емпатията се разглежда още като вживяване в събитие, произведение на изкуството, природен обект. Т. Липс издига теорията за емпатията като особен психичен акт, при който субектът, възприемайки предмета, проектира върху него своето емоционално състояние, изпитвайки при това позитивни или негативни естетически преживявания. Неговата теория за „вчувстването“, „вживяването“ е намерила отражение в психологията на изкуството. Т. Липс разглежда вживяването като специфичен вид познание за същността на явлениято, в което субектът осъзнава себе си и преживяванията си чрез съдържанието на съответното явление, проектирайки върху него своето собствено „аз“.

В областта на детската психология проявленията на емпатията у децата се разглеждат в контекста на формирането и развитието на детската личност. Според Т. Гаврилова „другият“ може да бъде и човек, и животно, а при малките деца – и антропоморфизиран предмет. А. Запорожец и Я. Неверович са потърсили мястото на художествената литература при формирането на умение у детето да съчувства на другите хора. Те смятат, че само непосредственото възприемане на художественото произведение не предизвиква достатъчно значими изменения в емпатийните преживявания на детето. Само след специално организирана работа може да се очаква промяна, т.е. формиране на ново емоционално отношение към заобикалящите го. Съпреживяването, съчувствието и съдействието са както звена на емпатийния процес, така и структурни елементи на емпатическото възприемане на приказки. Двамата автори приемат емоционалната идентификация с персонажите на художественото произведение като един от механизмите в развитието на емпатийния процес (Zaporojets, Neverovich, 1974).

Дотолкова, доколкото художественото възпитание се осъществява посредством художествената литература и различните видове изкуства, музиката определено има съществена роля в развитието на емпатийните умения у децата. Музиката, като носител преди всичко на емоционална информация и изкуство, чийто предмет е богатият свят на човешките отношения, на субективното преживяване на действителността, развива емоционалната сфера на детската личност. А емоционалният човек по-активно възприема заобикалящия го свят, проявява хуманност, загриженост и съчувствие към другите, разбира чувствата и преживяванията им.

Разглежда се като един от психологическите механизми на разбирането, емпатията има своето място и в разбирането на музиката. Така, както в условията на междучелностните комуникативни ситуации човек може да съпреживява чувствата на срещната страна, да прониква в нейния свят, така и в условията на различните видове художествена дейност, контактувайки с произведенията на изкуството, е възможно „пренасяне“ в света на художествения образ, преживяване на емоциите, отразени в творбата, като резултат от нейното въздействие.

Търсенето на механизмите за разбиране на музиката при деца от предучилищна възраст е свързано с редица педагогически технологии за формиране на емпатийна способност за съпреживяване на музикалната образност, за проникване в художественото съдържание посредством емоционалната идентификация и субективизирането на заложените в музиката емоционален заряд.

Понятията „художествена емпатия“ и „музикална емпатия“ разглежда Г. Стоянова (Stoyanova, 1991). Първото тя определя като „основен инвариантен механизъм в общуването с изкуството въобще“, а второто – като индикатор на музикалността. Художествената емпатия е творчески акт на духовен контакт с обективното съдържание на музикалната творба, т.е. с нейната художествена същност. „Съпреживяването на художествения музикален образ е „централен момент във формата на особен тип емоции – художествените емоции, които са най-важна първоначална клетка в психологическия механизъм на изкуството“ (Stoyanova, 1991). Г. Стоянова отбелязва, че художествената емпатийност е действена само в рамките на определен художествен език, овладян от човека и понятен за него.

Когато интерпретационният процес при възприемане на музика включва педагогически технологии с елементи на играта граматизация, се постига по-задълбочено разбиране на произведенията на музикалното изкуство, формира се емпатийна способност за вживяване в художествения образ. Играта граматизация е нагледно-действен способ за преживяване и ориентировка в художественото произведение, символен език за изобразяване на съдържанието, както и един вид програма, насочваща музикалното възприятие, увеличавайки непринудено слушателите към художествено-естетическо преживяване.

Движенията, илюстриращи текста на песен или програмното съдържание на инструментална пиеса, са едни от най-преките пътища, чрез които детето достига до разбиране на музиката. Те са един вид кодиране и декодиране на емоционално-естетическото съдържание, насочвайки децата към осмисляне на изразителната същност на творбите. Пластичният израз, реализиран върху мотиви от поетичния текст на разнообразни по своето настроение и характер песни, дава възможност на децата посредством действията на героите от музикалните творби, претворени като собствени действия, да съпреживеят и сравнят различни настроения и емоционални състояния. Пластичното поведение, илюстриращо изпълнението, се определя от ролевите отношения, произтичащи от взаимодействието между героите в песента. Игровите компоненти на пантомимата са имитационни игрови действия от позицията на персонажите в поетичния текст и от позициите на различни животни с характерен рисунък, пресъздадени в детската литература – тромав Мечо, пъргав Зайко, хитра Лисана, кръвожаден Вълчо и др. Посредством идентификацията спрямо възприятиите и претворявани роли детето се „отъждествява“ с емоционалното състояние на персонажите, което пресъздава чрез пластичното си поведение.

Игровите похвати, чрез които се илюстрира поетичния текст, се основават на следните игрови компоненти: въображаема ситуация, сюжет, изобразителни действия с предмети (сюжетно-образни играчки или предмети заместители), имитационни ролеви действия. Например, изпълнявайки песента „Зайковата ръкавичка“ (муз. Хр. Негялков, текст Д. Спасов) децата имитират поведението на двамата герои, като от ролева позиция само с мимика и жест „плачат“, „търсят“ изгубената ръкавичка, „питат“ къде е, „показват“ я, „рагват се“, че са я намерили. По този начин те възпроизвеждат емоционалното състояние на героите (Зайко плаче, Вранката го утешава, че ще му помогне, и радостно му съобщава, че е намерила ръкавичката).

Чрез играта „на театър“ при изпълнението на ролеви действия, изразяващи поведението на различните персонажи в детските песни и взаимодействието между тях, се постига разбиране на различната им емоционалнообразна характеристика. Така например в песента „Раненото зайче“ (музика К. Цибулка, текст А. Душков) подражателните действия са модел на взаимодействието между двата персонажа (Зайчето и Калинката). Това взаимодействие става по-осезателно, когато се допълва с несловесни изразни средства, посредством които децата се вживяват в образа на Зайчето (плачат, търкат очи) и Калинката, която „превързва“ болното краче (според поетичния текст на песента, Зайчето си наранило болното краче и заплакало. Калинката намазала с лекарство раната и я превързала с трева...).

Изразителността на движението насочва децата към изразителната същност на поетичния текст в песента, а оттам и на мелодията. Игровите похвати, основани на игровите компоненти на играта граматизация, са особено резултатно средство, което допринася за художественото изграждане на изпълнителския образ на песента. С претворяването на епизоди от поетичния текст на песните и влизането в ролята на отделните герои театрално-игровата дейност съдейства за по-задълбочено възприемане на музикално-художествения образ и оттам – за по-артистичното изпълнение на вокалните творби. Предаването на мислите и чувствата на персонажите от стиховете с изразителна художествена реч и двигателна активност води към вживяване в музиката, чрез която са

изобразени героите. „Първият момент на естетическата дейност е вживяването, ...а естетическото вживяване е виждането отвътре на предметите и героите“ (Bahtin, 1966).

Съобразно текста на конкретната песен, прилагането на изрови похвати с елементи на играта драматизация може да се реализира в най-различни варианти – например преобразуване на текста в малки сценични етюди с роли и ролеви отношения под формата на диалог или монолог. Например сценичен етюд диалог според текста на песента „Зайковата ръкавичка“.

Първи участник (Зайко): „Изтървах си ръкавичката...“ (с тъжна, плачевна интонация, тъй като според текста на песента „Зайко плаче във горичката...“).

Втори участник (Вранката): „Знам къде е ръкавичката!“ (с радостна интонация – „Вранка грачи от елхичката...“). „Не плачи...“ (с по-нежна и утешителна интонация).

Идентифицирането с образите на героите от поетичния текст води децата към по-убедително пресъздаване чрез певческия глас на тъгата на Зайко и лиричното настроение на песента.

Също така, предмет на драматично пресъздаване чрез игра с роли, ролеви отношения и активен диалог е подходящо да бъдат епизоди от приказки, по чието художествено съдържание са създадени програмни инструментални произведения със звукоизобразителен характер (напр. „Червената шапчица и Сивият вълк“ от Г. Левкодимов, „Храбрият оловен войник“ от С. Борткуевич, „Майчина сълза“ от Св. Карагенов и др.) Вживяването в героя от литературната творба чрез точното и ярко изображение на поведението му с адекватна речева и двигателна активност води и към вживяване в музиката, чрез която е пресъздаден героят. Осмислянето на поведението на героите (искрени, лукави, добри, лоши, смели, страхливи, коварни и др.), на чувствата и мислите, които ги вълнуват, насочва децата към по-точно използване на говорните и музикалните интонации при изпълнението на различните роли (разказвателни, въпросителни, развънувани, ласкави, радостни, тъжни интонации и др.). Изровите компоненти на играта драматизация могат да бъдат както начин за действено изразяване на съдържанието на литературни творби, така и начин за по-детайлно и задълбочено възприемане на произведенията на музикалното изкуство. Чрез играта драматизация се създават моделни ситуации, в които се обективират преживяванията на детето, превръщайки се в сетивна реалност. Това е така, защото в играта „на театър“ ролята изисква изграждане на словесно-пластичен израз на поведение в емоционално наситени ситуации, чрез което малките „артисти“ показват в действие настроението на героя, давайки израз на своето възмущение.

Пълния текст четете в сп. „Педагогика“, кн. 8

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз-буки“

1. Стандартни карета на вътрешна страница:

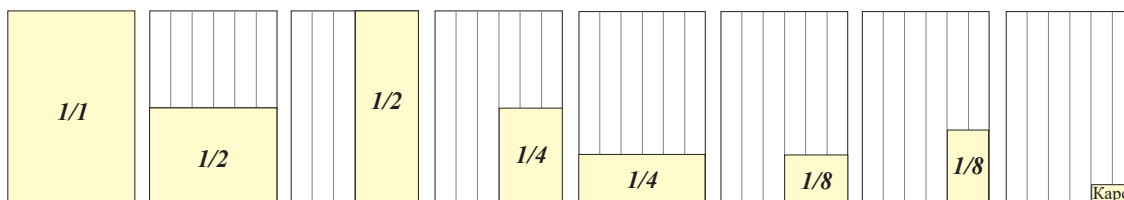
Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница – 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница – 256 мм/194 мм – 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница – 256 мм/97 мм – 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница – 125 мм/97 мм – 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

Цена за първа страница:
4 лв. на кв. см

Цена за последна страница:
2 лв. на кв. см

2. Влагане на стандартни вложки с тегло до 20 гр. – 80 лв. за 1000 бр.

3. Влагане на нестандартни вложки – по договаряне.

Научно-методическите списания на издателство „Аз-буки“

1. Цена за вътрешна страница (в левове)

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60% осъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40% осъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100% осъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз-буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

6. Влагане на вложки – по договаряне.

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз-буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 август 2016 г.